

KURTULUŞ SAVAŞININ MALİ KAYNAKLARI

Alptekin MÜDERRİSOĞLU

GİRİŞ

Üç yılı aşan bir süre sürdürülen Kurtuluş Savaşının hangi mali ve maddi kaynaklarla kazanıldığını özetlemeye çalışacağım. Ağırlık taşıması gereken konuları iyi seçememe kuşkusu, özet olarak sunuşu güçleştirmektedir. Ayrıntılı bilgi arzu edenlere, Atatürk Araştırma Merkezi tarafından son baskısı yapılan "Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları" adlı kitabımla yararlı olabilme olanağına sahip oluşum, özetleme konusundaki kaygılarımı hafifletmektedir.

Kurtuluş Savaşının Başlangıcında Türkiye'nin Mali ve Maddi Olanakları

Kurtuluş Savaşını, Birinci Dünya Savaşı sonu barış düzenini kuran ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini hazırlayan savaş dönemi olarak ele aldığımızda, bu savaşın başlangıç tarihini de Mustafa Kemal Paşa'nın bilinçli bir mücadele amacıyla Samsun'da Anadolu toprağına ayak bastığı 19 Mayıs 1919 olarak kabul etmek gerekmektedir. O güne kadar yer yer işgal edilen Türkiye'yi kurtarmak için bazı kişilerce çareler düşünülmüş, çoğu bölgesel kurtuluşu öngören önlemler alınmak istenmiştir. Fakat, Türkiye'yi tümüyle kurtarmak amacıyla, önceden düşünülerek, mücadelenin sürükleyici kişileri arasında ana hedeflerde görüş birliği sağlanarak başlatılan geniş çaptaki mücadelenin başlangıç tarihi, kuşkusuz Kurtuluş Savaşının önderi Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919 günü olmaktadır.

Padişah Vahdettin tarafından çok geniş askeri ve mülki yetki-lerle Anadolu'daki bazı olayları incelemek amacıyla gönderilen, gerçekte Türkiye'nin kurtuluşu için bir çıkış kapısı arayan Mustafa Kemal Paşa Samsun'da karaya çıktığında Türkiye'nin durumu nedir? Çeşitli cephelerde yürütülmesi gereken yeni bir savaşı bağrında bes-leyecek olan Anadolu'nun mali ve maddi kaynakları nelerdir? Türk'ün

burçlarında çeşitli düşman bayrakları dalgalanan son kalesindeki mali ve maddi olanaklar, böyle bir savaşı yürütebilmeye yeterli midir? Bu savaş, ortaya atılan kişilerin aşırı yurtseverlik duyguları, iyi niyetleri ve milletçe özgür yaşama dileklerinin dışında, mali ve maddi açıdan mümkün müdür? Kısacası, savaşı can vergisi, kan vergisi, ter vergisi ve mal vergisi ödeyerek yürütecek olan Anadolu'nun Kurtuluş Savaşı başlangıcındaki envanteri ne durumdadır? Özetlememizin bu bölümünde bunu belirtmeye çalışacağız. Anadolu'nun 1919 Mayıs'ındaki ekonomik, mali, askeri ve insangücü yönünden envanterini ortaya koyduktan sonra, ilerideki bölümlerde bu envanterin yarattığı kısır mali gücü ve bu mali güçle fakir Anadolu'nun yeterli ölçüde donatılmış kesin zaferi sağlayacak 590 bin kişilik orduyu nasıl yarattığını inceleyeceğiz.

1- İşgallerden Artakalan Topraklar:

19 Mayıs 1919 Türkiye'sinin koşullarına sözü getirmeden önce, 19 Mayıs 1919 Türkiye'sinden fiziki boyutlar itibarıyla ne anlaşılması gerektiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Osmanlı imparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nın başında Edirne'den Hint Okyanusu'na dek uzanan 1.710.000 kilometrekare yüzölçümünde toprağa; çeşitli ırk, din ve dillerdeki 22 milyonluk bir nüfusa sahipti. Savaş sırasında imparatorluk topraklarının bir milyon kilometrekaresine yakın bölümünü kaybetmişti. Mondros silah bırakışmasından sonra ise savaştan işgaller başlamıştı. Türkiye'nin sınırları nedir ve silah bırakışmasından sonra yabancıların hangi sınırları aşmaları işgal sayılacaktır? Bu soruların yanıtı, Kurtuluş Savaşının maddi ve mali kaynaklarının aranacağı coğrafi alanı ortaya çıkaracaktır.

Kurtuluş Savaşının başında, halk temsilcilerinin oluşturduğu Erzurum ve Sivas kongrelerinde, mücadelenin amaçları "Misakı Milli" (Ulusal And) adı verilen bir kararda belirtilerek ilan edilmiştir. Bu kararda belirlenen ülke sınırlarını Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünkü sınırları olarak özetlemek yerinde olacaktır. Bir başka deyişle, bugünkü sınırlarımız içinde özgürce yaşayabilmek için savaşılacaktır.

Bu duruma göre, Kurtuluş Savaşını finanse edecek kaynakları Türkiye'nin günümüzdeki sınırları içinde aramak gerekecektir. Ne var ki, 19 Mayıs 1919 Türkiye'si, Mondros silah bırakışması andlaşmasının bazı maddelerini kendilerine göre yorumlayan yabancı devletlerce işgal edilmiştir. Hatay, Antep, Urfa ve Maraş, İngilizler; Adana ve Mersin, Fransızlar; Antalya, Fethiye, Marmaris, Bodrum

ve Kuşadası, İtalyanlar; İzmir ve çevresi Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Konya, Afyon, Samsun ve Merzifon'da yabancı askeri birlikler vardır. Boğazlar, Trakya ve İstanbul galip devletlerin ortak işgali altındadır.

Öte yandan, işgallerden artakalan topraklarda tam bir Türk egemenliğinden söz etmek olanağı yoktur. Zira, bazı kesimlerde önemli ölçüde azınlıklar bulunmakta, Çukurova'da ve Doğu Anadolu'da Ermeni; Trakya, Ege, Marmara ve Doğu Karadeniz kesimlerinde Rum çeteleri egemendir.

Görülüyor ki, Misakı Milli sınırları içindeki en verimli topraklarımız işgal altındadır. Yunanlıların zamanla Ege ve Marmara bölgelerini de işgam etmeleriyle, Batı Anadolu toprakları da elden çıkacak, üstelik bu bereketli topraklar Yunan ordusunu besleyecektir. Artakalan İç ve Doğu Anadolu ile Karadeniz bölgelerinin daha az verimli topraklarından sağlanan ürünlerle Kurtuluş Savaşının maddi ihtiyaçları giderilmeye çalışılacak, savaş giderlerini karşılamak için zorunlu mali kaynaklar bu topraklarda aranacaktır.

2- İnsangücü

19 Mayıs 1919 Türkiye'sinde yaklaşık 8 milyon Türk yaşamaktadır. Ama, Türkler son sekiz yıldır aralıksız savaşmışlar; Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya savaşlarında soluk almadan tam sekiz yıl kan dökmüşlerdir. Bu savaşlarda verilen yitkilerle Türk toplumunun yapısı değişmiş, toplumun 18-35 yaş arasındaki erkek işgücünde büyük bir gedik açılmıştır. Türk toplumunun üretici gücü azalmış, buna karşılık tüketici durumundaki çocuklar ve yaşlılar ile güçlerinden her alanda yararlanılamayan kadınların toplam nüfus içindeki ağırlığı artmıştır. Ayrıca, ülkenin en aydın kitlesi sayılan muvazzaf ve yedek subay kadrosu erimiş, yok olmuştur.

Toplum yapısındaki çarpıklık bir yana, Kurtuluş Savaşının başındaki insangücünü, Türkiye'nin 8 milyonluk Türk nüfus olarak da kabul etmek mümkün değildir. İşgal altındaki yerler halkının mücadele dışında kalması nedeniyle savaşta can, kan, ter ve mal vergisi ödeyerek sürdüreceği olan Türk nüfusu daha da azalmaktadır.

Öte yandan, aralıksız sekiz yıl süren ve hep yenilgiyle biten savaşların yarattığı benzginlik, yılgınlık; yabancılara sığınarak kurtuluş yolu arayan İngiliz himayesi; Amerikan, İtalyan ve Fransız mandası taraftarlarının propagandaları; mücadeleye karşı olan padişaha ve

halifeye bağlılıklarını sürdürmek isteyenlerin çokluğu dikkate alınırsa mevcut Türk nüfusunu savaşa atılmaya hazır bir bütün olarak kabul etmek hatalı olacaktır.

3- Savaş Gücü

Birinci Dünya Savaşında 2.850.000 kişiyi silah altına toplayan 58 tümenlik Osmanlı ordusu, Mondros silah bırakışmasıyla dağıtılmış, 3-4 tümen donatılabilecek silah ile 30-35 bin savaşıçından oluşan bir ordu kalıntısına izin verilmişti. Osmanlı donanmasının işe yarar birkaç savaş gemisi işgal devletlerinin denetimindeki kıyılara bağlanmıştı. Savaş yıllarında Almanların desteğiyle 300 uçağa ulaşan hava gücü ise zamanla erimiş, uçabilen birkaç uçağa ise işgal devletlerince el konulmuştu.

Kurtuluş Savaşının İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan'a karşı yürütüleceği düşünülürse, 30-35 bin kişilik bir orduyla böylesine çok cepheli bir savaşı kazanmayı umarak mücadeleye girişmek, aşırı iyimserlik sayılabilir.

4- Ekonomik Durum

Kapitülasyonlar yabancı sermayenin en elverişli koşullarla Osmanlı imparatorluğuna girmesi için gerekli ortamı sağladığından, geniş yatırım olanaklarını gören Avrupalı sermayedarlar sanayi, tarım, ticaret, bankacılık, madencilik, ulaştırma ve kamu hizmetleri alanlarında büyük yatırımlar yapmışlardı. Hem sermaye azlığı, hem de kapitülasyonların yabancılara sağladığı ayrıcalıkların yararlarıyla boy ölçüşemediğinden Türk girişimciler ortadan çekilmek zorunda kalmışlardı. Öyle ki, en önemli iş kolü olan dokumacılık hızla gerilemiş, üretilen ipek ile pamuk ihraç edilmeye ve ihraç değerinin 10-15 misli fazla ödenerek iplik ve dokuma olarak ithal edilmeye başlanmıştır. Sonuçta, demiryolları, limanlar, havagazı ve su işletmeleri, madenler ve fabrikalar hep yabancılar tarafından kurulup işletilmiştir.

Yabancıların az yatırımla çok para kazanılan alanlara yönelmesi ve Türklerin de yatırım yapamamaları nedeniyle, Osmanlı sanayii çağının gerisinde kalmıştır. Ağır sanayi kurulamadığından savaş araç ve gereçleri üreten tek bir fabrika yoktur. 10 işçiden fazla işçi çalıştıran 300'e yakın müessese vardır ve bunların 165-170 adedi İstanbul ve çevresinde, 60 kadarı İzmir'de, geri kalanı Bursa, Manisa, İzmit ve Adana'da bulunmaktadır. Bu yerler de düşman işgali altında

olduğundan Kurtuluş Savaşına katkısı söz konusu olamamaktadır. Savaş sanayiden yoksun olarak yürütölmek zorundadır. Her türlü mamöl işgallerden artakalan toprakların şursına burasına serpilmiş 10 işçiden az işçi çalıştıran atölyelerde ve ev ekonomisi içinde üretilecektir. Savaş için gerekli top, tüfek, cephane ve malzemenin yurt dışından sağlanması zorunludur.

İşgallerden artakalan topraklarda ekonomi tümöyle tarıma dayalıdır. Bu yüzden güfusun üretim yapan azınlığı, hem kendisini hem de nüfusun tüketici çoğunluğunu doyurmaktadır. Silah altına alınacak erkeklerle, üretici erkek gücü iyice azalacak; çocuklar, yaşlı erkekler ve kadınlar üterimin bütün yükünü muzlarına almak zorunda kalacaklardır. Üretimde gücünden yararlanan at, katır, eşek ve deve gibi hayvanlardan ordu hizmetine almanların çoğu Birinci Dünya savaşında telef olmuştur. Geri kalanların da bir bölümü savaşta yararlanılmak için alınacağından, üretim yapanlar hayvan gücünden de yoksun kalacaklar, bu durum üretimin daha da düşük olmasına yol açacaktır.

Anadolu ihracatının tümüne yakın bölümünü tarım ürünleri oluşturduğu halde, itham edilen malların büyük çoğunluğunu da tarım ürünleri ve gıda maddeleri oluşturmaktadır. Ulaşım yetersizliği nedeniyle ürünler büyük tüketim merkezlerine ulaştırılamamakta, bu yüzden Anadolu'nun bir kesiminden tarım ürünleri ihraç edilirken, tüketimin yoğun olduğu kesimlere aynı tarım ürünü ithal edilmektedir. İhraç mallarının % 37'sini kuruüzüm, incir, susam, zeytin, zeytinyağı, palamut, ve ham ipek gibi işgal ealtında bulunan Batı Anadolu ve Akdeniz bölgesi ürünleri teşkil ettiğinden, Kurtuluş Savaşı finansmanında kullanılabilirler ihracat gelirleri son derecede azalmaktadır. Yurt dışından sağlanacak silah ve cephane için gerekli dövizler, ancak işgallerden artakalan toprakların kısır ihracat olanaklarıyla sağlanabilecektir.

Harita üzerinde görölen karayolları, yüzyıllardan arta kalan eski kervan izlerinden başka birşey değildir. Demiryolları ise daha çok yabancılar tarafından kendi çıkarlarına göre kıyılardan içerilere doğru döşendiğinden, işgal edilen bölgelerde kalmakta ve işgal ordularının işine yaramaktadır. Kurtuluş Savaşında yalnızca işgaller dışında kalan "U" biçimindeki Konya-Afyon-Eskişehir-Ankara demiryolu hattından yararlanılacak, Yunanlıların Afyon ve Eskişehir'i almasından sonra bu hat ta önemini yitirecektir.

Yabancılara tanınan ayrıcalıklar nedeniyle, Anadolu kıyılarındaki deniz ulaşımı yabancı bayraklı gemilerin tekeli altındadır. Düşman savaş gemileri denizlere egemen olduğundan, yurt dışından sağlanacak silah ve cephanenin kıyılara ulaştırılması büyük risk taşımaktadır.

Birinci Dünya Savaşına girildikten iki ay sonra, 1915 yılı başında beliren enflasyonist eğilim giderek etkinliğini artırmış, savaş sonunda ekonomi ağır bir enflasyon baskısı altına girmiştir. Savaş başında 100 olan tüketici fiyatlar endeksi, 1919 yılı Mayıs'ında 1215'e yükselmiştir. 1915 yılında çıkarılan kağıt paralar hızla değer kaybetmeye başlamış, çıkarıldığı günlerde kağıt para 1 Osmanlı lirası ile satın alınabilen bir mal, 1919 yılında kağıt para cinsinden 4,5 Osmanlı lirası ile satın alınabilir olmuştur. Kağıt ve altın paralar bir arada tedavülde bulunmakta, her malın fiyatı kağıt ve altın para cinsinin ayrı ayrı tespit edilmektedir. Fiyatlar kağıt para cinsinden artma, altın para cinsinden azalma eğilimi göstermektedir.

5- Mali Durum:

Osmanlı imparatorluğu 1854 yılında Kırım Savaşı giderlerini karşılamak için ilk dış borçlanmayı yapmış, daha sonra dış borçlanma başlıca mali politika haline gelmişti. Dış borç taksitlerini ödemek ve diğer giderleri karşılamak amacıyla yeni gelir kaynakları aramak veya mevcut vergi sisteminde gelir artırıcı değişiklikler yapmak yerine, daha kolay olan yeniden dış borçlanma yolu seçilmişti. Her yeni dış borçlanmaya bir gelir kaynağı karşılık gösterildiğinden iç gelir kaynakları üstünde yabancı etkisi giderek artmış, sonuçta "Düyunu Umumiye" ve "Tütün Rejisi" gibi yabancı kökenli kuruluşlar kurularak devlet gelirlerinin çok büyük bölümünün yönetimi bu kuruluşlara bırakılmıştı. 19 Mayıs 1919 günü. Birinci Dünya Savaşı yapılan borçlanmalarla birlikte dış borç tutarı 303,7 milyon liraya ulaşmıştı.

Dış borçların alacaklıları, yabancı devlet uyruğundaki özel kişilerdi. 19 Mayıs 1919 da dış borçların % 57'sinin alacaklıları İngiltere, Fransa ve İtalya uyruğunda bulunuyordu ve Türkiye yer yer bu devletlerin işgali altındaydı.

Devlet gelirleri aşar, arazi, bina, özel ormanlar, hayvanlar, madenler, gelir, kara ve su avı, gümrük, damga vergileri; gemi, tapu, yargı, pasaport ve konsolosluk harçları ile tuz ve tütün tekelinden oluşuyordu. Ne var ki, bu gelirlerin çoğu dış borç alacaklıları adına Düyunu Umumiye ve Tütün Rejimsi tarafından tahsil ediliyordu.

19 Mayıs 1919 günü yürürlükte olan vergi, harç ve tekel gelirlerine ilişkin gelir yasaları, Kurtuluş Savaşı boyunca da uygulanacak ve savaşı finans edecek devlet gelirlerinin temelini bu yasalar oluşturacaktır. Mali yönden dar boğazlara girildiğinde yeni gelir yasaları çıkarılmakla birlikte, daha çok mevcut gelir yasalarının temel nitelikleri korunarak yalnızca oran ve miktarların artırılması yoluna gidilecektir. Zira, toplum düzeninin büyük çalkantılar gösterdiği savaş günlerinde alışlagelmiş, yükümlüleri bilinen, kayıtları tutulmuş ve uygulaması oturmuş mevcut gelir yasalarında gelir artırıcı değişiklikler yapmak, yeni gelir yasalarını yürürlüğe koymaktan çok daha verimli olacaktır.

Birinci Dünya Savaşı başında 6 milyon lira olan bütçe açığı, 1919 yılında 94 milyon liraya yükselmiştir. Devlet mali yönden iflas etmek üzeredir. Ekonomideki çöküntü ve ağır enflasyon, iflası hızlandıracak bir ortam hazırlamıştır. Öyle ki, 1919 yılı başlarında başkent İstanbul'un halkı açtır. Önemli gelir kaynaklarının yabancı kökenli kuruluşların elinde bulunması, geri kalan gelir kaynaklarının da yetersiz olması nedeniyle, devlet başkent halkına ekmek verebilmek için gereken 3 milyon lirayı bulamamakta, bunun için dış borçlanma yolunu seçmektedir. 1919 yılı Mayıs ayında ise, devlet subay ve memur aylıklarını ödeyemez duruma gelmiştir.

Anadolu Bütünleşme Hareketlerinin ve Kuvayı Milliye'nin Finansmanı

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'da Anadolu toprağına ayak bastığı 19 Mayıs 1919 günü ile Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı 23 Nisan 1920 günü arasındaki onbir aylık süre, Anadolu'nun devletsiz ve hükümeteşiz kaldığı bir dönemdir. Bu dönemde, bir yandan halkın kurduğu Kuvayı Milliye birlikleri cepheleleri tutar ve Yunan işgalini yakın bölgeleri yönetirken, bir yandan da Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki Anadolu bütünleşme hareketi Erzurum ve Sivas kongreleleri ile gelişimini sürdürmüş ve seçilen Heyeti Temsiliye Anadolu'nun yönetimine el koymuştur.

Erzurum ve Sivas kongrelelerine, Müdafaa-i Hukuk ve Reddi ilhak gibi düşman işgaline karşı direniş amacıyla çeşitli illerde kurulan dernekler tarafından seçilen halk temsilcileleri katılmıştır. Bu temsilcilelerin yol giderleleri dernek üyelerinin bağışlelarıyla, Erzurum ve Sivas'taki barınma ve beslenmelerine ilişkin masraflar ise ev sahibi dernekler ve halkın yardımıyla karşılanmıştır.

15 Mayıs 1915 günü İzmir'i işgal eden Yunanlıların, daha sonra işgali genişletmeleri üzerine, silahla karşı koymak amacıyla bütün Ege bölgesinde silahlı halk birlikleri kuruldu. "Kuvayı Milliye" adıyla anılan bu birlikler, halkın örgütlenmesiyle ortaya çıkmıştı. Bazı efe ve eşkiyalar da dağdan inerek, dün soydukları halkı Yunan saldırısına karşı korumaya başlamıştı.

Kuvayı Milliye'nin kuruluş günlerinde mali kaynağa pek gerek duyulmamıştı. Askeri depolardan toplanan silahlar gönüllülere dağıtılmış ve hemen ilerleyen Yunanlıların önüne çıkılmıştı. Dağdan inen eşkiya ve efeler de Yunanlıları silahla karşılaşmışlardı. Ancak, Yunan işgalinin gelip geçici bir durum olmadığı anlaşılınca, düşman karşısına çıkan Kuvayı Milliye birliklerinin sürekli görevlendirilmeleri gerekmiştir. Halk kuruluşlarınca alınan askere alma kararları ile Kuvayı Milliye'nin mevcudu artmış, silah altına alınanların yedirilmeleri, giydirilmeleri ve öteki ihtiyaçlarının giderilmesi önemli bir sorun olmuştur.

Kuvayı Milliye bir halk hareketi olarak doğup geliştiğinden, her türlü giderlerinin de halk tarafından karşılanması gerekiyordu. Bu ise, halkın ikili vergi yükümlülüğü ile karşı karşıya kalmasına neden oluyordu. Bir yandan yurttaşlarını koruyamayan Osmanlı hükümeti ile Düyunu Umumiye ve Tütün Rejisi vergi topluyor, bir yandan da Kuvayı Milliye'nin ihtiyacı için halktan para ve mal topluyordu. "Nakdi ve Ayni Teberru" (Para ve Mal Bağışı) adı altında halktan toplanan bağışlar gerçekte bir tür vergi yükümlülüğüydü. Adı bağıştı, ama herkes istese de istemese de bağışta bulunmak, daha doğrusu kendinden isteneni vermek zorundaydı.

Para ve mal şeklindeki bağışların miktarını ve cinsini; kimden ne zaman ve ne kadar bağış isteneceğini, Kuvayı Milliye komutanı ile Müdafaai Hukuk ve Reddi ilhak kuruluşları tespit ediyordu. Başlangıçta genel bir kural ve yazılı bir metin olmadığı için kimden, ne zaman, ne kadar bağış isteneceğini takdir etmek ve vermediği takdirde zorla almak ilgili kuruluşların, özellikle Kuvayı Milliye birliği komutanının anlayış ve insafına kalıyordu. Bazı Kuvayı Milliye komutanları takdir haklarını kötüye kullanmışlar; eşkiyalıktan gelme bazı komutanlar da bu konuda eski mesleklerini devam ettirir olmuşlar, bir başka deyişle halkı düşmana karşı savunmak gerekeceği altında halkı soymuşlardır.

Kuvayı Milliye'nin ilk günlerinde göze çarpan aksaklıklar yalnızca ihtiyaçlarının giderilmesine ve gelir sağlanmasına has değildir.

Harcamalarda da aksaklık vardır. Her Kuvayi Milliye birliğinin ne kadar harcama yapacağı, gelirlerin sağlanmasında olduğu gibi birlik komutanlarının, Müdafaai Hukuk ve Reddi İlhak kuruluşlarının takdirine bağlıdır. Birliklerin bir bütçesi, bir harcama düzeni yoktur. Birliklerde savaşçı başına günde ne kadar para harcanacağı, her savaşçıya ve her hayvana günde ne kadar yiyecek verileceği belirsizdir. Savaşçılar gelirlerine göre giyinmiş veya giydirilmiştir. Üniforma veya tek renk ve tipteki giysiler söz konusu değildir. Kuvayi Milliye birlikleri sürekli hareket halinde bulunduğu ve oynak savaşlar yaptığı için sabit bir barınma yeri, bir kışlası yoktur. Düşmanla çatışma olmadığı zamanlar cephe yakınındaki kasaba, köy ve çiftliklerde barınmaktadırlar.

Kuvayi Milliye'nin Yunanlılara karşı geniş bir cepheyi tutmaktaki, çarpışmalardaki başarısı, yeni birliklerin kurulmasını teşvik etmiş ve zamanla toplam savaşçı sayısı 15 bine ulaşmıştır. Yunanlılara karşı sürekli direnişi gerçekleştirebilmek ve savaşçı sayısı giderek artan Kuvayi Milliye'nin mali işlerini bir düzene kavuşturabilmek amacıyla, halk temsilcilerinden oluşan kongreler toplanmıştır.

Yunan işgalinin genişlemesinden iki buçuk ay sonra, ilk kongre 26-30 Temmuz 1919 günlerinde Balıkesir'de toplanmıştır. Daha sonra Nazilli, Alaşehir ve ikinci Balıkesir kongreleri toplanmış; gerek yönetim, gerek mali konularda ayrıntılı kararlar alınmıştır.

Kongre kararları ile geniş bir halk örgütü kurulmuş, Kuvayi Milliye bir halk ordusu biçiminde örgütlenmiştir. Kongreye katılan Maliye Müfettişlerinin görüşleri de alınarak, günümüzde uygulanan götürü gelir vergisi sistemine benzer uygulamalarla gelir sağlanması yoluna gidilmiştir. Halk temsilcilerinden oluşan komisyonlar kişilerin durumlarını objektif ölçülerle belirleyerek istenecek bağış miktarını tespit etmiş, belediye vergilerinin oranını artırarak artan belediye gelirlerinden pay almış ve bazı mallara yeni vergiler koymuşlardır. Birliklerin harcamaları bir düzene bağlanmış, çağdaş ordularda uygulanan iaşe ve ikmal sistemleri benimsenerek uygulanmıştır. Yetki ve sorumlulukların açıklıkla belirtilmesi suretiyle, halk örgütünün birimleri arasında gerekli hiyerarşik düzen kurulmuştur. Silah altına almalarda da normal askere alma usullerine uyulmuştur.

Halk kuruluşlarınca kurulan ve kongre kararlarına göre yönetilen Kuvayi Milliye birliklerinde mali aksaklıklar kısa zamanda giderilmiştir. Ancak, dağdan inen eşkiyalar ile kendi kişisel çaba-

larıyla kurdukları silahlı birliğin başına geçenler, kendilerini kongrelerin aldıkları kararlara bağlı saymadıklarından, bu tür komutanların birliklerinde düzensizlik devam etmiştir. Ne var ki, kongre kararları ile kurulan birliklerin hızla artmasıyla, söz konusu komutanların birliklerinin Kuvayi Milliye içindeki ağırlığı gün geçtikçe azalmış ve düzensizlik alanı gittikçe daralmıştır.

Büyük Millet Meclisinin Açılışından İkinci İnönü Muharebesine

Anadolu bütünleşme hareketinin son halkası olan Büyük Millet Meclisi, olağanüstü yetkilere ve bir savaş meclisi niteliklerine sahip olarak 23 Nisan 1920 günü çalışmalarına başlamıştı. Meclis Türkiye'yi düşmanlardan kurtarmak amacıyla toplandığı halde, önce kendi varlığını korumak ve ard arda patlak veren iç isyanlarla mücadele etmek zorunda kalmıştı.

Önce iç isyanların bastırılması ve Bursa'ya kadar işgal alanını genişleten Yunanlıların durdurulması, ardında da denize dökülmesi gerekiyordu. Bu nedenle düzenli ordunun bir an önce kurulması, mevcudunun artırılması ve donatılması zorunluydu. Bütün bunlar için işgallerden artakalan toprakların fakir kaynakları nasıl zorlanabilecekti?

Ortam yeni gelir kaynaklarına başvurulmasına elverişli değildi. İç isyanı çıkaranlar Meclisin yeni vergiler altında halkı ezeceğini ilan ederek yandaş topluyorlardı. Ancak iç isyanların bastırılmasından sonra düzenli ordu mevcudunun ve ateş gücünün artırılması çabalarına girişilmiş, geniş halk kitlelerini ilgilendiren gelir artırıcı yasaların çıkarılmasına başlanmıştır.

Büyük Millet Meclisinin açılışından ikinci İnönü Muharebesinin bitimine kadar geçen yaklaşık bir yıl içinde 109 yasa çıkarılmıştır. Bu yasaların 56 adedi, yani yarısından fazlası mali yasalardır. Geri kalanı askeri ihtiyaçlar, askeri önlemler ve savaş ekonomisinin kurulması konusunda yine savaşla ilgili yasalardır.

Çıkarılan ilk yasa bir vergi yasasıdır. Milli Mücadeleye karşı olan padişah ve halife taraftarları ile iç isyanları çıkaranlar, açılacak meclisin halka ağır vergiler yükleyeceği ve ilk iş olarak hayvanlar vergisini artıracığı söylentilerini yayıyorlardı. Büyük Millet Meclisinin ilk günü açılış töreniyle geçmiş, ertesi gün, "Hayvanlar vergisinin eskiden olduğu gibi dört kat alınmasına karar verildi" şeklindeki tek cümlelik yasa çıkarılmıştı. Böylece hayvanlar vergisinin eskisi gibi

almacağı milli irade olarak belirtiliyordu. Mevcut yasanın aynen yürürlükte olduğunu belirtmek için ayrıca bir yasa çıkarılmasına gerek duyulması, Meclisin ne kadar güç koşullar altında kurtuluş mücadelesi verdiğini göstermektedir. Yeryüzünde benzeri olmayan bu mali yasanın adı, sayısı, kabul ve yürürlük tarihi daha sonra eklenecektir.

İlk günlerde padişah ve halife taraftarları ile isyancıların yaptıkları olumsuz propagandalar dikkate alınarak, yeni kaynak bulma yerine, işgallerden artakalan topraklardaki gelirlere el konulması yolu seçildi. Düyunu Umumiye'nin ve Tütün Rejisi'nin faaliyetlerine devam etmesi, fakat topladığı gelirleri Maliye Bakanlığına devretmesi sağlandı. Bütün defterdarlıklar, bütün vergi daireleri ve malsandıkları yeni kurulan Maliye Bakanlığının taşra örgütü haline getirildi. Böylece, Büyük Millet Meclisi hükümeti egemen olduğu yerlerdeki tüm devlet gelirlerine sahip oluyordu.

Ne var ki, işgallerden artakalan yerlerdeki tüm devlet gelirleri uzun sürecek bir mücadeleyi finanse edebilecek yeterlikte değildi. Oysa, düzenli ordunun hızla güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, Meclis. iç isyanları bastırdıktan sonra günlük, ihracat ve gelir vergilerine önemli ölçüde zam yapmıştır.

Bu arada ilk bütçe çalışmalarına başlandı. Düzenli ordunun kurulması ve yeni yönetimin cari giderleri için gereken harcamaların bütçe düzeni içinde yapılmasına çalışıldı. İşgallerden artakalan topraklara ilişkin elde mevcut gelir ve gider tahminleri olmadığından, harcamaların avans yasaları yoluyla yapılması yolu seçildi. Hazırlanan bütçe ancak mali yılın son gününde ve daha çok önceki avans yasalarının derlenmesi biçiminde yürürlüğe girebildi. Öte yandan yollukların azaltılması, mesai saatlerinin kısaltılması yoluyla soba ve lamba yakıt harcamalarının kısılması, telgraf haberleşmelerinin kısıtlanması, alkollü içki üretim ve içilmesinin yasaklanması, düğünlerde israfa kaçılmaması gibi tasarruf önlemleri aındı.

Dar boğazlara iyice yaklaşıldığı günlerde geniş halk kitlelerini ilgilendiren, tahsili kolay ve az masraflı vergilendirmelere başvuruldu. 1920 yılı Eylül ayının son haftasında birbiri ardından altı gelir artırıcı yasa çıkarıldı. Tuz, sigara kağıdı, oyun kağıdı ve kibritten alınan tüketim vergilerine zam yapıldı; damga resmi oranları artırıldı. Ama bunlar kısır vergilerdi ve önemli bir gelir artışı olmadı. Daha sonra hayvanlar, bina ve arazi vergileri ile tütün ihracatından alınan vergiye zam yapılarak gelirlerin artırılmasına çalışıldı. Hazırlanan "Yol

Vergisi Yasası" yürürlüğe konuldu. Aynı günlerde, ekonomiyi sava ekonomisine dönüştürmek amacıyla bazı yasa ve kararlar çıkarıldı.

1920 yılı sonlarına doğru düzenli ordunun çekirdeği kurulmuştu. Kuvayi Milliye birliklerinin giderlerinin de genel bütçeden karşı-"Nakdi ve Ayni Teberru" uygulamalarının kaldırılması için çalışmalar yapıldı. Kuvayi Milliye birliklerinin düzenli ordu birlikleri haline getirilmesine başlandı.

Osmanlı bütçe sistemi benimsenerek hazırlanan bütçede, gider ve gelir tahminleri daha çok avans yasalarına dayalı harcamalar ile gelir tahsilatı göz önünde tutularak yapılmıştı. Ancak uygulama yılının son günü kabul edilen ilk bütçede (1920 mali yılı bütçesi), giderler 63.018.354 lira, gelirler ise 46.839.868 lira tahmin edilmiştir. Giderlerin % 53'ü askeri harcamalardan oluşmaktadır. Ancak, ordu için bütçe dışı olanaklardan yararlandığı ve Kuvayi Milliye'nin gelirlerinin bütçe dışında kaldığı göz önünde tutulursa, kaynakların çok büyük bölümünün savaşa ayrılmış olduğu görülecektir.

Bütçe gelirlerinin % 29'unu aşar (tarım ürünleri vergisi), % 22'sini gümrük vergisi, % 12'sini hayvanlar vergisi, % 8'ini tuz tüketim vergisi, geri kalanını çeşitli vergiler teşkil ediyordu. Aşar ve hayvanlar vergisi gibi doğrudan tarıma dayalı vergiler, gelirlerin % 41'ini meydana getirmektedir. İhracatın tümüyle tarıma dayalı olması nedeniyle gümrük vergilerinin önemli kesiminin tarım ürünleri ihracatından sağlandığı, tütün tekeli gelirlerinin tarım ürünü tütünden elde edildiği nazara alındığında, bütçe gelirlerinin % 70'e yakın bölümünün tarımdan sağlandığı dikkati çekmektedir.

İkinci İnönü Muharebesinden Sakarya'ya

Yunanlılar ilk kez yeni kurulan Türk ordusuyla İnönü'de karşılaşmış, yenilerek geri çekilmişlerdi. Yenilginin Yunan kamu oyunundaki kötü etkilerini gidermek için bir kez daha İnönü'deki Türk savunma mevzilerine saldıran Yunan ordusu, yine yeniklererek geri çekilmişti.

İkinci İnönü Muharebesinden sonra, Yunanlıların geniş çapta bir saldırıya kalkışacakları anlaşılmıştı. Bu nedenle ordunun bir an önce güçlendirilmesi, sayısı her gün artan savaşçıların yedirilmesi, giydirilmesi, savaş araç ve gereçleriyle donatılması için yeni gelir kaynakları bulunması gerekiyordu.

İlk olarak, tüketim malları ithalinden alınan gümrük vergisine üç kat zam yapıldı. Hasat mevsimi tahsil edilen aşarın, savaş alanı olabilecek bölgelerdeki tarım ürünleri savaşın tahribatına uğramadan alınması için çalışmalar sürdürülürken, Yunan ordusu genel saldırıya başladı. İki hafta süren kanlı çarpışmalardan sonra, ordumuz Sakarya ırmağı doğusuna çekilmek zorunda kaldı. Afyon, Kütahya ve Eskişehir gibi büyük kentler ile Sakarya'ya kadar olan toprakların hasatı yaklaşan ürünleri Yunanlıların eline geçti. Yunanlılar saldırılarını durdurarak toparlanmaya ve Ankara'yı almak için yapacakları büyük saldırının hazırlığına başladılar.

Türk ordusunun önemli yitikler vererek Sakarya'nın doğusuna çekilmesi büyük moral sarsıntısına yol açmıştı. Daha da azalan işgal-lerden artakalan topraklardaki tüm olanakların kesin sonuca yönelik çarpışmalar başlamadan seferber edilmesi ve bunun için çabuk kararlar alınarak uygulanması zorunlu görülüyordu. Bütün yetki ve sorumlulukların tek elde toplanmasını sağlamak amacıyla 5 Ağustos 1921 günü Başkomutanlık Yasası çıkarıldı. Bu yasaya göre, Büyük Millet Meclisi tüm yetkilerini üç ay süre ile bir tek kişiye, başkomutan seçilen Mustafa Kemal Paşa'ya devrediyordu. Artık Mustafa Kemal Paşa'nın her emri bir yasa sayılacaktı.

Mustafa Kemal Paşa'nın yasa kuvvetinde emirler verme yetki-siyle Türkiye'nin geleceğine el koyduğu günlerdeki mali durum son derecede kötüdür. Ordunun ölüm-kalım kavgası yapacağı büyük Yunan saldırısını karşılama olanakları sınırlıdır. Yapılması zorunlu hazırlıklar için çok kısa bir zaman vardır ve kısa zamanda ordunun güçlendirilmesi için yeni mali kaynaklar yaratmak olanaksızdır. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa bir emriyle yeni bir vergi yürürlüğe koyabilir, mevcut vergilerde gelir artırıcı değişiklikler yapabilir, dış ve iç borçlanma yollarına başvurabilir. Fakat bunları kısa sürede uygulayarak sonuç almak mümkün değildir. Üstelik, 1921 mali yılının başladığı 1 Mart 1921 gününden Mustafa Kemal Paşa'nın başkomutan seçildiği güne kadar avans yasalarıyla hükümete 20 milyon lira harcama yetkisi verilmiştir. İkinci İnönü Muharebesinin gerektirdiği giderler ve ordunun çarpışarak Sakarya doğusuna çekilişine kadar yapılan harcamalarla 20 milyon liralık harcama yetkisinin büyük bölümü kullanılmıştır.

Türk ordusunun Sakarya doğusuna çekilişinden Mustafa Kemal Paşa'nın başkomutan seçilmesine dek çok değerli on gün yitirilmişti. Bu arada, Yunanlılar Ankara'yı ele geçirmeyi hedef alan büyük

saldırımın hazırlıklarını hızlandırmışlardı. Çok kısa zamanda sonuç alınacak tedbirlere gerek vardı. Oysa, her emri bir yasa olan ve her kararını hemen uygulatma yetkisine sahip bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın kısa zamanda sonuç alabileceği herhangi bir klasik gelir artırıcı mali tedbiri uygulama şansı yoktur. Zaten O da hiçbir klasik mali tedbire başvurmayı düşünmemiş, yeryüzünde ilk kez geniş çapta uygulanacak olan kısa sürede sonuç alıcı bir sistemi, Tekalifi Milliye Emirleri'ni yürürlüğe koymuştur.

Tekalifi Milliye Emirleri, günümüz diliyle Ulusal Yükümlülük Emirleri, on ayrı emirden oluşmakta ve on ayrı konuyu kapsamaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın yürürlüğe koyduğu yasa gücündeki Tekalifi Milliye Emirleri'nin ana hatları şöylece özetlenebilir:

Bir numaralı emir: Her ilçede kaymakamın başkanlığında komisyonlar kurulacak, Tekalifi Milliye Emirlerinde belirtilen malların toplanması ve halka hizmet yükleyen emirlerin yerine getirilmesiyle bu komisyonlar görevlendirilecektir.

İki numaralı emir: İşgallerden artakalan topraklardaki her ev bir kat çamaşır, bir çift çorap ve bir çift çarık hazırlayarak komisyona teslim edecektir.

Üç numaralı emir: Tüccar ve halk elinde bulunan çamaşırılık bez, patiska, pamuk, yün, kumaş, kösele, deri, çarık, ayakkabı, kundura çivisi ve ipliği, nal, yular, semer gibi savaşçıların ve atlarının donatılması için gerekli malzemenin yüzde kırkını komisyonlara teslim edecektir. Bunların bedeli sonradan ödenecektir.

Dört numaralı emir: Halkın ve tüccarın elinde bulunan buğday, un, saman, arpa, kurufasulye, bulgur, nohut, pirinç, mercimek, koyun, keçi, kasaplık sığır, şeker, gazyağı, sabun, zeytinyağı, tuz, çay ve mumun yüzde kırkına ordu adına el koyulacaktır. Bunların bedeli daha sonra ödenecektir.

Beş numaralı emir: Halk elindeki at arabası, yaylı, öküz arabası, kağrı, at, eşek, katır, deve, deniz motoru, taka ve benzeri taşıt araçlarıyla, ayda bir defa olmak ve yüz kilometreyi geçmemek şartıyla orduya ait malzemeyi istenen yere kadar parasız taşıyacaktır.

Altı numaralı emir: Ülkeyi terk edenlerin hazineye geçmiş olan mallarından ordunun işine yarayacak olanlara el koyulacaktır.

Yedi numaralı emir: Halk elinde bulunan savaşta yararlanılabilecek her türlü silah ve cephaneyi teslim edecektir.

Sekiz numaralı emir: Halkın, tüccarın ve nakliyecilerin elinde bulunan benzin, gres, makine yağı, otomobil ve kamyon lastiği, buji, telefon, kablo, pil, sülfirik asit ve benzeri malların yüzde kırkına ordu adına elkonulacak ve bedelleri sonra ödenecektir.

Dokuz numaralı emir: Demirci, marangoz, dökümcü, tesviyeci, saraç ve at arabası yapan esnaf ile imalathaneler savaş araç ve gereci üretim ve onarımı ile görevlendirilecektir. Ayrıca süngü, kılıç, mızrak ve eğer yapan zanaatkarlar bunların üretim ve onarım işlerinde çalıştırılacaktır. Görevlendirilen imalathanelere, esnafa ve zanaatkarlara geçimlerine yetecek ücret ödenecektir.

On numaralı emir: Halkın elinde bulunan dört tekerlekli at ve öküz arabaları, binek atı, top çekebilecek hayvanlar, yük beygiri, katır, eşek ve develerin yüzde yirmisine el konulacak, bunların bedelleri sonradan ödenecektir.

Silah, cephane ve malzemesi bol, sırtını İngiliz endüstrisine dayamış Yunan ordusu karşısında Türk ordusunun ne kadar güç durumda olduğunu anlamak için, Tekalifi Milliye Emirleri ile halktan neler istediğine göz atmak yeterlidir. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa düşmanla olduğu kadar yoklukla da savaşmak zorundadır. Yokluk işgallerden artakalan topraklardaki ekonominin kısırlığından, sanayi kuruluşları olmayışından kaynaklanmaktadır. Hükümet elinde para olduğu zaman bile ordu için gerekli birçok malı satın alamamaktadır. Örneğin, 50.000 çift ayakkabı satın almak için para bulunmuş, fakat piyasada satın alınacak ayakkabı bulunmamıştır. Ayakkabı fabrikası veya büyük çapta üretim yapabilecek imalathane de olmadığından, sipariş bile verilememiştir. Bu yüzden, başkomutan para olsa da satın alamayacağı şeyleri her evden tek tek toplamak zorundadır.

Ellerinde taşıt bulunan halkın orduya ait malzemeyi taşımakla görevlendirilmesi, işgallerden artakalan topraklarda karayolu olarak görülen eski kervan izlerinin at ve öküz arabası, kağrı, yaylı, at, eşek, katır ve develerden oluşan ulaşım kollarıyla dolmasına yol açmıştı. Ulaşım kollarının ortak özelliği sürücülerin çocuk, kadın ve yaşlı erkek olmasıydı. Eli silah tutabilen erkekler cephelerde döğüştüğünden, ulaşım ve cephe gerisi hizmetler çocuk, kadın ve yaşlı erkekler tarafından yürütülüyordu. Taşıma yükümlülüğünün ayda bir defa ve 100 kilometre ile sınırlandırılmasının nedeni ekonomikti. 100 kilometrelik bir taşıma ile yükümlü olanların bu görevlerini yapip geri dönmeleri en az bir hafta sürüyordu. Geri kalan üç hafta bağ-

larda, bahçelerde, tarlalarda çalışacaklar, üretime katkıda buluncaklardı.

Karadeniz kıyılarındaki tüm tekneler seferber edilmişti. Tekalifi Milliye Emirleri uyarınca Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinden toplanan mal ve malzemeler karayoluyla kıyılara indiriliyor, oradan denizyoluyla İnebolu'ya taşıyordu. İnebolu'dan da kara ulaşım kollarıyla Ankara'ya ulaştırılıyordu.

22 Ağustos 1921 günü son model silah ve gereçlerle donanmış 122.000 kişilik Yunan ordusu genel saldırıyı başlattı. Yunanlıları silah, cephane ve gereç yönünden büyük yokluklar içindeki 100.000 kişilik Türk ordusu karşıladı. Aralıksız 22 gün ve 22 gece sürecek olan Sakarya Meydan Muharebesi başlamıştı. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, bir yandan Yunan saldırılarını kırmaya, bir yandan da cepheyi uzatarak Yunan gücünü yaymaya ve kuvvetinin ağırlık merkezini dağıtmaya çalışıyordu. Yunanlılar Ankara'nın ilçeleri Polatlı ve Haymana'nın kenar mahallelerine dek sokulmuş, fakat kuvvetleri 100 kilometreyi aşan bir cephe boyunca yayıldığından vurucu güçleri azalmıştı. Bu arada, gerilere sarkan süvarilerimiz Yunan yiyecek ve cephane ulaşım kollarını vurmuştu. Günler ilerledikçe Yunanlılarda açlık başlamıştı. Buna karşılık, Tekalifi Milliye Emirleriyle toplanan yiyecek ve yem maddeleri, yine Tekalifi Milliye Emirleriyle oluşturulan ulaşım kollarıyla ileri mevzilere dek taşınmıştır. Karşılıklı yıpratma ve tüketme yarışına dönüşen muharebeyi kazanmak için ordu ve millet el ele vermiştir. Sonunda yıpranan, tükenen, aç kalan ve büyük moral bozukluğuna uğrayan Yunan ordusuna kesin bir darbe vurulmuş ve Sakarya'nın batısına atılmıştır.

Özetlemek gerekirse, Sakarya zaferi, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği emirlerle cephede vuruşanların döktükleri kanın cephe gerisindekilerin alın teriyle bütünleşmesi ve işgallerden artakalan topraklardaki tüm mali ve maddi kaynakların seferber edilmesiyle kazanılmıştır.

Büyük Hazırlık - Büyük Zafer

Türk ordusu Sakarya'dan güçlenerek çıkmıştır. Zira, çarpışmalarda şehit ve yaralı olarak toplam 16.000 savaşçı yitik verilmiş, buna karşılık muharebe süresince 18.000 yeni er cepheye gelerek ateş hattında görev almıştır. Öte yandan, ordunun moral gücü yükselmiş, kendine güveni artmıştır. Ayrıca, muharebe bittiğinde bir bölümü

cepheye ulaşmış, bir bölümü yollarda olmak üzere orduya ait büyük bir yiyecek stoku vardır. Ancak, uzun muharebe sonunda cephane tükenmeye yüz tutmuş, ordunun ateş gücü azalmıştır. Cephane ise halkın verebileceği şey değildir. Yurt dışından sağlanması gerekmekte, bunun için paraya ve zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Cephane darlığı nedeniyle Sakarya ırmağı batısına itilen düşmana saldırıları sürdürüp savaşı o yıl bitirmek mümkün olamamıştır.

Sakarya zaferi ile Yunanlıların denize dökülmesini sağlayan büyük saldırının başladığı 26 Ağustos 1922 günü arasında geçen bir yıla yakın zaman içinde cephelerde önemli bir çatışma olmamıştır. Büyük hazırlık dönemi olarak adlandırabileceğimiz bu sürede, işgallerden artakalan topraklardaki mali ve maddi kaynaklar sonuna dek zorlanarak ordunun beslenmesine, mevcudunun artırılmasına, silahlandırılmasına çalışılmıştır. Ordunun Sakarya'dan sonra 100.000 dolayında olan savaşçı sayısı 580.000 kişiye çıkartılmıştır; tüfek, makineli tüfek, top gibi başlıca silahların sayılarında da bir katına yakın artışlar sağlanmıştır. Şimdi savaşçı ve ateş gücünde sağlanan bu önemli artışların hangi kaynaklara dayandığını özetlemeye çalışalım.

1- Bütçe Gelirlerinin Artırılması

Büyük hazırlık döneminde bütçe gelirlerini artırma çabalarına göz atıldığında, mali kaynaklarının çok büyük bölümünü daha önce savaşa ayırmış bulunan işgallerden artakalan topraklarda, zorlanacak kaynak kalmadığı hemen sezilmektedir. Büyük Millet Meclisi ve hükümet yeni gelir kaynakları bulunmamanın çaresizliği içindedir. Ordu mevcudu artırıldıkça giderler artmakta, fakat başvurulacak kısır kaynaklar da giderek azalmaktadır.

Ek gelir sağlamak amacıyla 19 adet yasa çıkarılmıştır. Bu yasaların çoğu mevcut vergilerde gelir artırıcı değişiklikler yapılmasıyla ilgilidir. Bunun yanısıra dört yeni vergi yasası yürürlüğe konmuş, vergilerin kısa zamanda tahsilini sağlayacak önlemler alınmıştır.

Gelir artırıcı değişiklikler yapılan vergilere ve bu vergilerin konularına bakıldığında, ne kadar kısır vergi alanlarına başvurulmak zorunda kalındığı dikkati çekmektedir. Örneğin, savaş ortamında kimse zevk için avlanmayı düşünemezken, avcı gençler de silah altında bulunurken, av izin belgelerinden alınan harçlar artırılmıştır. Öte yandan, Ankara hükümetinin yabancı ülkelerdeki birkaç konsolosluğu bulunduğu, iş iş ve turistik amaçlı yolculuklara çok ender rastlandığı halde pasaport ve vize harçlarına zam yapılmıştır.

Sigara kağıdı, kibrit, şeker, çay, kahve ve petrolden alınan tüketim vergilerine zam yapılmıştır. Ama, anılan malların tüketiminden alınan vergilerin bütçe içindeki payı zaten çok küçüktür ve yapılan zamanda da önemli bir gelir artışı beklenmemektedir.

Vergi yasalarında yer alan para cezaları artırılmış; para cezalarının hapse çevirilmesinde her 125 kuruş ve küsürünün bir günlük hapis cezasına denk tutulacağı hükmüne bağlanmıştır. Ancak para cezalarının artırılmasından amaç, gelir artışı sağlamak değil, gelir bakımından çok sıkıntı çekildiği bir dönemde, vergi tahsilatının gecikmesinin önüne geçmektir.

Yeni alınan vergilerin en önemlisi, askerlikten tecil vergisidir. Yürürlükteki askerlik yükümlülüğü yasasına göre, savaş ekonomisi ve cephe gerisi hizmetlerle yakın ilişkisi bulunan bazı meslek mensuplarının askerlik hizmetleri savaş boyunca erteleniyordu. Ayrıca, sakat ve hasta olanlar ile azınlıklar silah altına alınmıyorlardı. Mali kaynakların sonuna dek zorlanmasına başlanınca, askerlik hizmeti ertelenenler ile silah altına alınmayanlardan, ordunun barış düzenine geçeceği zamana kadar vergi alınmasına karar verildi. Askerlik hizmeti ertelenenler ile silah altına alınmayanlar mesleklerine, gelir durumlarına, mal varlıklarına göre çeşitli sınıf ve derecelere ayrılacak ve bunlardan durumlarına göre yılda 5 liradan 600 liraya kadar vergi alınacaktır. Askerlik tecil vergisi yasasına göre, vergi yasasının yürürlüğe girmesinden itibaren üç ay içinde ve üç taksitte ödenecekti. Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanarak 2 Mayıs 1922 günü Büyük Millet Meclisine sunulan yasa tasarısı aynı gün kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir. Askerlikten tecil vergisi kısa zamanda küçümsenemeyecek bir gelir artışı sağlamış ve 26 Ağustos 1922 günü başlayacak olan büyük saldırının son hazırlıklarının gerektirdiği giderlerin karşılanmasında önemli rol oynamıştır.

Doğu ordusu 1920 yılı Eylül ayında saldırıya geçerek Ermenilerin elinde bulunan Kars, Ardahan ve Artvin'i kurtarmıştı. Öte yandan, Sakarya zaferinden sonra italyanlar Batı Akdeniz, Fransızlar Doğu Akdeniz bölgelerinden çekilmişlerdi. Bu kesimlerde yaşayan Rum ve Ermeni azınlıklar, işbirliği yaptıkları yabancı askerlerin ardından Türkiye'yi terk etmişlerdi. Düşman işgalinden kurtulan yerlerden kaçan azınlıkların geride bıraktığı malların paraya çevrilererek gelir elde edilmesine karar verildi. Bu amaçla çıkarılan yasayla önemli bir gelir kaynağı daha yaratıldı.

Tekalifi milliye emirlerinden yalnızca halkı elindeki taşıtlarla ayda bir defa olmak ve yüz kilometreyi geçmemek üzere orduya ait malları taşımakla yükümlü kılanı süreklilik taşıyordu. Bu emir Sakarya zaferinden sonra 1922 yılı Nisan ayı ortalarına kadar yedi ay uygulanmış, ordunun yiyecek ve malzeme ihtiyaçları menzil hattına taşınarak depolanmıştı. Öte yandan, tekalifi milliye emirleriyle ele konularak orduya verilen taşıtlarla ordu kendi ikmalini yapabilir duruma gelmişti. Bu nedenle, tekalifi milliye emrinin taşıma yükümlülüğünün kaldırılmasına, buna karşılık kişilerden durumlarına göre vergi alınmasına karar verildi. Böylece 18 Nisan 1922 günü kabul edilen Askeri Ulaştırma Yükümlülüğü Yasası ile bütçeye 6 milyon lira dolayında küçümsenemeyecek bir gelir sağlandı.

Bütçe gelirlerinin üçte birine yakın bölümünü meydana getiren ve tarıma dayalı vergilerin başında gelen aşar vergisi, hasat mevsiminde, yeni yaz ortalarından itibaren tahsil ediliyordu. Durum, ordunun güçlendirilmesi çabalarının hasat mevsimine kadar ertelenmesine elverişli değildi. Bu nedenle, artan gelir ihtiyacının karşılanabilmesi için belli zamanlarda ve belli taksitlerle tahsil edilen bina, arazi, gelir, harp kazançları ve hayvanlar vergisinin bir defada tahsil edilmesi amacıyla özel bir yasa çıkarıldı. Yasaya göre sözü edilen vergiler 1922 yılında 1 Mart 1922 gününden itibaren bir defada ve toptan tahsil edilecekti.

2- Bütçe İşlemleri:

Zamanında bütçe yapılamadığı için, bütçe harcamaları çıkarılan avans yasalarına göre yapılıyor, yani meclis avans yasasında belirtilen harcamaları yapabilmesi için hükümete yetki veriyordu. Avans yasaları bir önceki yılın bütçesinde bulunan ödeneklere göre harcama yetkisi verdiği için, yeni bir hizmetin yürütülmesi veya eskiden yürütülen bir hizmet için bir önceki yılın ödeneğinden fazla harcama yapılması gerektiğinde, ek ödenek yasaları çıkarılıyordu.

Sakarya'dan sonra çıkarılan ek ödenek yasalarının çoğu italyan ve Fransız işgallerinden kurtulan bölgelerde zorunlu görülen bazı hizmetlerin yapılması amacıyla dönüktür. Ayrıca, Sakarya zaferinden sonra savaşın barış yoluyla sona erdirilmesi yolunda Avrupa'da bir eğilim belirmiş ve Ankara hükümeti barış konferanslarına davet edilmiştir. Bu konferanslara katılacak delegelere yapılacak yolluk ödemeleri içinde ek ödenek yasaları çıkarılmıştır.

3- Ekonomik Önlemler:

Ordunun güçlendirilmesi çabaları sürdürülürken, yarım milyondan fazla askerlik çağındaki erkeğin silah altına alınması düşünülmüyordu. Böylesine büyük sayıda erkek işgücünün üretiminden çekilerek tüketici duruma getirilmesinin, tarım üretiminde azalmaya yol açmasını önlemek gerekiyordu. Bu amaçla hazırlanan bir tüzük Sakarya zaferinden bir ay sonra yürürlüğe koyuldu.

“Tarım Yükümlülüğü Yasasının Uygulanma Şekline İlişkin Tüzük” te, genel seferberlik ile tarım seferberliği bağdaştırılmaya çalışılmıştır. Tüzüğe göre, her il ve ilçede vali ve kaymakamın başkanlığında askerlik dairesi başkanı, jandarma komutanı, tarım memuru ile tarımla uğraşanlar tarafından seçilen halktan iki kişiden oluşan bir “Tarım Yükümlülüğü Kurulu” kurulmaktadır.

Her çift hayvan başına sahibi en az kırk dönüm araziye ekmekle yükümlüdür. Mahalle ve köylerdeki “ihtiyar Heyetleri” aracılığıyla her evin hayvan, arazi, tarım araç ve gereçleri ile tohumluk miktarları tespit edilerek bir deftere kaydolunacaktır. İhtiyar heyetleri defterde kayıtlı olanların ne cins ve ne miktar tohumla ekim yaptıklarını Tarım Yükümlülüğü Kuruluna bildirecektir. Ekim yapmayanlar cezalandırılacaktır.

Askerde bulunanlar ile dul ve yetimlere ait toprakların boş kalmamasını sağlamak, asker aileleri ile dul ve yetimlere yardımcı olmak amacıyla ihtiyar heyetlerine bazı görevler yüklenmiştir. Bu heyetler haftada bir gün halkı imece usulüyle asker aileleri ile dul ve yetimlere ait arazinin ekim, hasadı ve harmanı gibi işlerde çalıştıracaklardır.

Tüzükle, tarımla uğraşmayan sermaye sahipleri de ekime zorlanmaktadır. Her türlü şirket, müessese ve derneklerden beş bin lira sermayesi olanlar yüz dönüm, daha fazla sermayesi olanlar ayrıca her fazla bin lira için on dönüm araziye tahıl ekme veya ektirmekle yükümlüdür. Böylece, sermayenin boş durmayarak tarım üretimine katkıda bulunması sağlanacaktır. Ayrıca, bütün tüccarlar ve servet sahipleri ticaret odalarında kayıtlı derecelerine veya gelir vergisi miktarlarına göre üç sınıfa ayrılacak, birinci sınıfa kırk, ikinci sınıfa yirmi ve üçüncü sınıfa on dönüm ekim yaptırılacaktır. Bu yükümlülerden toprağı olmayanlar, asker aileleriyle dul ve yetimlerin ihtiyaçlarından fazla olan araziye kiralayarak ekim yapacaklardır.

Tüzük işgallerden artakalan topraklarda başarıyla uygulanmış ve tarım üretiminde düşüklük olması önlenmiştir. Ayrıca, bazı malların gümrük vergilerinin kaldırılması yoluyla tarımsal üretimin artırılmasına çalışılmıştır. Örneğin, Anadolu'nun başlıca ipek böceği tohumu merkezi olan İstanbul ile Bursa düşman işgali altındadır ve bu durum Anadolu'nun öteki yerlerindeki ipek üretimini olumsuz yönde etkilemektedir. İstanbul ve Bursa ile ticaret yapmak söz konusu olmadığından, buralardan ancak kaçak olarak ipek böceği tohumu getirilebilmektedir. Hükümet bu yerlerden yapılacak kaçak ithalattan gümrük vergisi alınmayacağını halka duyurarak, daha açık bir ifadeyle kaçakçılığı teşvik ederek, ipekçiliğin sürdürülmesini sağlamıştır.

Öte yandan, Ankara Andlaşması sonucu Fransızlar Adana ve Mersin'den çekilmişler, Çukurova'daki beraketli topraklar savaş ekonomisinin emrine girmiştir. Ne var ki, uzun işgal yılları ve çarpışmalar nedeniyle pamuk üretimi düşmüş, elde yeterli miktarda pamuk tohumu kalmamıştır. Bunun üzerine, yurtdışından ithal edilecek pamuk tohumlarından gümrük vergisi alınmaması kararlaştırılmıştır.

4- Sosyal Önlemler:

Büyük hazırlık döneminde, düşman işgalinden kurtarılan yerler halkına yardım etmek amacıyla bir yasa yürürlüğe konulmuştur. Bu yasa ile sosyal amaçlı önlemler alınırken, sağlanacak yararların ekonomik yönü de unutulmamıştır. Yasa ilk kez Fransız ve İtalyanlardan kurtarılan yerlerde uygulanmıştır. Bu yerlerde düşman tarafından yıkılan, yağma edilen ve savaştan zarar gören kent, kasaba, köy ve çiftliklerin bina, arazi gelir, aşar ve hayvanlar vergileri borçları ertelenmiştir. Ayrıca söz konusu yerler halkından fakir ve darlık içinde olduğu anlaşılana parasız yemeklik ve tohumluk tahıl verilmiş; evleri yıkılanlara parasız kereste dağıtılmış, ihtiyaç sahibi çiftçilere parasız taşıt aracı ve hayvan verilmiştir. Böylece, kurtarılan yerler halkı bir yandan sefaletten kurtarılırken, bir yandan da tarımsal üretime katılmaları sağlanmıştır.

5- Ordunun Silah Gücünün Artırılması:

a) Mevcut Olanakların Zorlanması.

Ankara'da bulunan "imalatı Harbiye" kuruluşu, tekalifi millîye emirleri uyarınca savaş araç ve gereci üretimiyle görevlendirilen zana-

atkarlarla iş kapasitelerini artırmıştır. Bu kuruluş zafere kadar toplara kama ve nişangah dökmüş, mevcut mermileri eldeki silahlara uydurmuş, fişek doldurmuş, Sakarya çarpışmalarında hasar gören silahları onararak kullanılabilir hale getirmiş, demiryolu raylarının çeliklerinden silahlar için yedek parçalar üretmiştir. Tekalifi Milliye Emirleri ile görevlendirilen atölye ve imalathaneler at arabası, süngü, kılıç, eyer, koşum takımları üretmişlerdir.

b) İstanbul'daki Depolardan Silah ve Cephane Kaçırılması.

İstanbul'da bulunan gizli örgütler, Kurtuluş Savaşı'nın başından beri depolardaki Osmanlı orfusuna ait silah ve cephaneyi Anadoluya kaçırmaktaydı. Gizli örgütler Sakarya zaferinden sonra daha rahat çalışma olanaklarına kavuşmuş, İstanbul'daki Fransız ve İtalyan işgal kuvvetleri, Fransa ve İtalya ile yapılan barış andlaşmalarından sonra Türk milliyetçilerinin depolardan silah kaçırmalarına göz yummaya başlamışlardır. Depolardan kaçırılanlar daha çok cephaneye başlanmışlardır. Depolardan kaçırılanlar daha çok cephaneye başlanmışlardır. Depolardan kaçırılanlar daha çok cephaneye başlanmışlardır. Depolardan kaçırılanlar daha çok cephaneye başlanmışlardır.

c) Fransa ve İtalya'dan Silah ve Malzeme Satın Alınması.

Fransa ile yapılan barış andlaşması, yalnızca Mersin ve Adana kesimindeki topraklarımızın kurtarılmasını ve bu kesime ayrılan askeri gücümüzün serbest kalmasını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda güçlü bir Avrupa devletinin düşmanlığının dostluğa dönüşmesini de temin etmiştir. Bunun sonucunda Fransa'dan silah ve malzeme satın alınması ve ileride değineceğimiz yardımların elde edilmesi olanağı doğmuştur.

Fransa'dan 1500 adet hafif makineli tüfek ve cephanesi satın alınarak ordumuzun en büyük eksikliği giderilmiştir. Ayrıca satın alınan 200 adet kamyonetle ordumuz ilk kez motorlu ulaşımına kavuşmuştur. Karşılığında Osmanlı ve Rus altını ile ödemeler yapılmıştır.

İtalya'dan Rus altını karşılığında 20.000 adet tüfek, 20 adet uçak ve çeşitli malzeme satın alınmıştır.

Büyük Saldırı ve Zafer

1922 yılı Temmuz ayı sonlarına doğru ordumuzun e siklikleri büyük ölçüde giderilmiş bulunuyordu. İşgallerden artakalan topraklardaki kaynakların olağanüstü zorlanmasıyla varılmak istenen

hedeflere yaklaşmıştı, ama elde edilenler kesin sonuçlu bir genel saldırı için yeterli değildi. Savaşçı ve tüfek sayısında sağlanan denklige rağmen, Yunan ordusunun makineli tüfek, top, uçak ve malzeme yönünden büyük üstünlüğü vardı. Üstelik Yunanlılar 10 aydan beri Eskişehir-Afyon hattında bol malzemeyle yaptıkları berkitilmiş mevzilerde bulunuyordu. Bilinen muharebe kurallarına göre, Yunanlılara saldırmak için her yönüyle onlara iki kat üstün durumda olmak gerekiyordu.

Yunan ordusunun üstünlüğünü, etkisiz kılabilmenin tek yolu, cephenin bir kesimine gizlice kuvvet yığarak baskın yapmaktı. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa saldırı planını bana göre hazırladı ve geceleri gizlice kuvvet kaydırmaları yaparak Afyon'un güney doğusunda saldırı sıklet merkezi kurdu.

26 Ağustos 1922 günü büyük saldırı başlamış, 30 Ağustos günü Yunan cephesi tümüyle çökertilmişti. Bu zamana kadar geçen süre içinde derinliğe uzanan hareketler yapılmadığı için, ordumuzun ikmal işleri menzil hattından yapılan sürekli taşımayla aksamadan yürütüldü.

30 Ağustos'tan sonra kurtulabilen Yunan kuvvetleri hızla İzmir yönünde çekilmiş, saldırılarını sürdüren birliklerimiz ara vermezsiniz düşmanı izlemeye koyulmuştu. 1 Eylül'de ordumuz elindeki taşıt araçlarıyla ikmal yapabileceği yüz kilometrelik hareket alanının uç noktasına ulaşmış, Uşak'ı ele geçirmiştir. Bundan sonra, Yunanlıların yok etme fırsatı bulamadan terk ettiği yiyecek stoklarından, yakamadığı yerlerdeki anbarlardan ve kurtarılan yerlerdeki Türk halkının ikramlarından yararlanarak birliklerimizin yıldırım hızıyla İzmir'e aktığını görüyoruz.

Dış Yardımlar

1- Sovyet Rusya Yardımları:

Rusya'da iç savaşın Sovyetler lehine gelişme göstermesi üzerine, Çarlık yanlısı beyaz ordulara yardım amacıyla 1919 yılı başlarında İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan Kırım'a 850.000 kişilik kuvvet göndermişlerdi. Zor durumda kalan Sovyet yöneticileri, Milli Mücadeleyi ilgi ile izliyorlardı. Anadolu ve Trakya'da Müdafaa-i Hukuk derneklerinin kurulmasını ve halkın yabancı işgallere karşı silahlı Kuvayi Milliye birlikleri kurmasını, bir çeşit komünist ihtilali hazırlığı olarak değerlendiriyorlardı. İzvestia gazetesi başlayan Türk ihtilalinin Sovyetlerin Ekim ihtilalinin bir benzeri ve devamı olacağını

belirtiyordu. Milli Mücadelenin Sovyetlerin de düşmanı olan İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan'a karşı olması, beyaz orduların İstanbul üzerinden sürekli yardım alması, Sovyet yöneticilerinin ilgisini daha da artırıyordu.

Sovyet yöneticileri bir süre sonra Milli Mücadelenin kendi Ekim ihtilallerinin etkisiyle değil, ulusal bağımsızlık için yapıldığını anlamışlar, umdukları komünist ihtilaline Türk toplumunun yapısının elverişli olmadığını görmüşlerdir. Milli Mücadelenin liderler kadrosunun tutum ve davranışlarını da yakından izledikten sonra, olaylara ve siyasal duruma dünya ihtilali düşünce ve umutlarını bir kıyıya bırakarak, ortak yararlar açısından bakmaya başlamışlardır. Özellikle, Misakı Milli'nin kendi amaçlarına uygun olduğunu ve Sovyet Rusya'nın menfaatleri ile bağdaştığını görüyorlardı. Rusya'nın ve Karadeniz'in güvenliği için önemli olan boğazların dost Türkiye'nin elinde olmasını istiyorlar, Türkiye'nin emperyalist genişleme peşinde koşan İngiltere ile Rusya arasında iyi bir tampon bölge oluşturacağını düşünüyorlardı.

Erzurum ve Sivas kongrelerinde, Türkiye'nin bağımsızlığına saygılı ve istila emelleri beslemeyen herhangi bir devletin yardımının kabul edilmesi kararlaştırılmıştı. Dış yardım için aranan niteliklere yalnızca Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyet Rusya sahipti. Mustafa Kemal Paşa, kongrelerde Amerikan mandası taraftarlarının ulusal bağımsızlığa ters düşen manda görüşünü yaymaya çalışmaları ve Amerikalılarla ilişkiler kurmaları üzerine Amerikan yardımı fikrinden uzaklaşmış; Sivas kongresinden sonra yardım konusunu görüşmesi için Halil Paşa'yı Sovyet Rusya'ya göndermiştir.

Halil Paşa'nın Sovyet yöneticileri ile yaptığı görüşmelerde, Sovyetlerin Milli Mücadelaye yakın ilgi duydukları, fakat kesin taahhüde girmekten kaçındıkları anlaşılmıştı. Sovyetlerin, Rusya'da Mustafa Suphi tarafından kurulmuş olan Türkiye Komünist Partisi'ni Türkiye'nin tek temsilcisi kabul ettikleri ve bu parti aracılığıyla yardımı düşündükleri seziliyordu. Bununla birlikte, Sovyetler küçük çapta da olsa silah ve para yardımına başlamışlardı.

Hükümet, Sovyet Rusya ile ilişkilerin kurulması ve yardımın sağlanması amacıyla, Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey'in başkanlığında ki bir heyeti Moskova'ya gönderdi. Yapılan görüşmelerde Sovyetlerin kabulü imkansız öneriler ileri sürdükleri, Doğu Anadolu'dan Ermenilere toprak verilmesini istedikleri görülmüştü. Uzun görüşmelerden

sonra bütün anlaşmazlıklar çözülmüş ve 16 Mart 1921 günü Moskova Andlaşması imzalanmıştır. Andlaşmadan sonra Sovyetlerden önemli miktarlarda para ve silah yardımı sağlanmaya başlanmıştır.

Kurtuluş Savaşı süresince Sovyet Rusya'dan sağlanan para yardımı, 11 milyon altın Ruble ile 100.000 lira değerindeki külçe altındır. Sovyetler silah olarak da dört tümeni donatmaya yeterli 37.812 tüfek, 324 makineli tüfek, 66 top ve bunların cephanesini vermişlerdir.

2- Fransız Yardımları

Fransa Adana, Mersin, Antep, Urfa ve Maraş'ı işgal etmişti. Güney Anadolu'nun Türk halkı kısa zamanda Kuvayi Milliye birlikleri kurarak Fransızlarla çarpışmaya başlamıştı. Maraş ve Urfa'yı kurtaran Kuvayi Milliye birlikleri, sürekli saldırılarda bulunmuş ve Fransız kuvvetlerine ağır kayıplar verdirmişlerdi.

Fransa, ağır kayıplar verdikçe, savaşmanın çıkar yol olmadığını anlamıştı. Birinci Dünya Savaşı galiplerinden olduğu halde avantaj sağlayamaması, avantaj gibi görünen Anadolu'da payına düşen toprakları kan dökerek elinde tutabilmesi, Fransız politikasını etkilemeye başlamış, Türklerle barış istekleri belirmişti.

Sakarya zaferinden sonra, Anadolu'da bağımsız ve güçlü bir Türk Devleti'nin yaşamasını kendi yararları açısından gerekli gören Fransa'da barış yanlıları çoğalmıştı. İngiltere'nin isteklerine karşı koyacak kadar güçlenmeye başlayan Türkiye'nin daha da güçlendirilmesi Fransa'nın yararınaydı.

Fransa ile yapılan barış görüşmeleri, 20 Ekim 1920 günü Ankara'da imzalanan andlaşmayla sonuçlandı. Andlaşmanın en önemli yanı, Fransa gibi güçlü bir devletin düşmanlığının dostluğa dönüştürülmesi ve Fransızlarla çarpışan savaşçıların Yunanlılar karşısındaki cepheye aktarılması olmuştur.

Fransızlar, işgal ettikleri yerlerden çekilirken 10.089 adet tüfek, 1505 sandık cephane ve 10 adet uçağı hediye adı altında Türk ordusuna bırakmışlardır.

3- Hint Müslümanlarının Yardımı:

Osmanlı imparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'na girince, dünya Müslümanlarının yardımını sağlamak amacıyla, Osmanlı padişahı ve halife Mehmet Reşat cihat (kutsal savaş) ilan etmişti. Ancak, cihat ilanına rağmen savaşı yalnızca Anadolu ve Rumeli Türkleri yürütmüş,

üstelik birçok Arap ülkesi İngilizlerle işbirliği yaparak Arap Yarımadasındaki Türk birliklerini arkadan vurmıştu. Fransızların Çanakale'ye çıkardıkları birliklerde sömürgelerinden topladıkları birçok Müslüman asker vardı.

Dünya Müslümanları arasında İngiliz egemenliği altında oldukları halde halifeye bağlılıklarını sürdürmeye çalışanların başında bugünkü Pakistan ve Bengaldeş devletini oluşturan Hint Müslümanları geliyordu. İngiltere, Hint Müslümanlarından kurulu birlikleri 1914 yılında Irak cephesine göndermek istediğinde, Türklerle savaşmak istemeyen Hint Müslümanları ayaklanmışlar ve bu ayaklanma kanlı bir şekilde bastırılmıştı.

Mondros silah bırakışmasından sonra Anadolu'nun yer yer işgal edilmesi ve halifenin İstanbul'da yabancı devletlerin gözetimi altında bulunması Hint Müslümanlarının çeşitli karşı gösterilerine yol açıyordu. Bu arada, halifeliğin korunmasını sağlamak ve bu konuda İngiltere'ye baskı yapmak amacıyla Hint Hilafet Komitesi kuruldu. Komite Anadolu'ya maddi yardımda bulunmak için bir kampanya açarak para toplamaya başladı.

Hint Müslümanlarının yardımı olarak Ankara'ya ulaşan para miktarı 125.000 İngiliz lirasıdır. Ancak, Hint Müslümanlarının Anadolu'da mücadele eden Türklere yardım amacıyla Hint Hilafet Komitesine yaptıkları bağışın daha fazla olduğu, fakat Ankara'ya gelinceye kadar kayıplara uğradığı söylenmektedir.

Hint Hilafet Komitesinden Mustafa Kemal Paşa adına gönderilen para Maliye Bakanlığının kayıtlarına ve hazineye girmemiş, Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde durmuş ve Osmanlı Bankası kasasında muhafaza edilmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın büyük hazırlık döneminde çekilen mali sıkıntılara rağmen, bu paraya el sürülmemiştir.

Büyük saldırı öncesinde tüm mali olanaklar tükenince, Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle para geçici olarak Maliye Bakanlığına devredilmiş ve küçük bir bölümü ordu ihtiyaçları için kullanılmıştır. Büyük saldırı sonunda bozguna uğrayan Yunanlıların kaçarken yakıp yıktıkları köyleri gören Mustafa Kemal Paşa, halka dağıtılmak üzere bir miktar paranın daha kullanılmasına emir vermiştir. Zaferden sonra paranın harcanmış olan kısmı Maliye Bakanlığı tarafından iade edilmiş ve Hint Hilafet Komitesinin gönderdiği paranın tümü böylece Osmanlı Bankasındaki bir hesapta topluca muhafaza edilmiştir.

Zaferden sonraki yıllarda halifeliğin kaldırılması Hint Müslümanları için çok şaşırtıcı oldu. Hıristiyan devletlerce işgal edilen İstanbul'daki halifenin kurtarılmasında kullanılması amacıyla halktan para toplanmış ve "İslamın Kılıcı" olarak tanınan Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilmişti. O ise halifeyi Hıristiyanlardan kurtarmış, fakat ardından da halifeliği kaldırmıştı. Buna kırılan Hint Müslümanları çeşitli toplantılar yaparak, başka bir yerde halifeliğin yeniden kurulması gerektiğini tartıştılar. Bu tartışmalar 1926 yılına kadar devam etti.

Padişah ve Halife Vahdettin, Milli Mücadelenin önderler kadrosunu idama mahkum etmiş, şeyhülislama Milli Mücadeleye katılan yurtseverlere karşı silaha sarılmayanların cehennem ateşinde yanacağı yolunda fetvalar yayınlamış ve iç isyanları kışkırtmıştı. Öte yandan, Batı Anadolu'daki Kuvayi Milliyeyi yok etmek için harekete geçirilen kuvvete "Kuvayi Muhammediye", Büyük Millet Meclisini dağıtmak amacıyla İstanbul'dan gönderilen özel kuvvete "Hilafet Ordusu" adı verilmişti. Bu durumda, halifenin gönderdiği ordularla çarpışarak ve fetvalarına göğüs gererek Kurtuluş Savaşını yürüten Mustafa Kemal Paşa'nın, halifenin kurtarılması amacıyla yabancı bir ülkedeki Müslümanlar tarafından gönderilen parayı kullanmaktaki isteksizliğini haklı bulmamak mümkün değildir.

Mustafa Kemal Paşa, halifeliğin kaldırılmasından sonra bir süre daha Hint Halifet Komitesinin gönderdiği parayı toplu olarak Osmanlı Bankasında tutmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın bu tutumu, gerektiğinde parayı geri göndermeyi düşündüğünü ortaya koymaktadır. Sonunda, söz konusu para Türkiye İş Bankasının kuruluş sermayesi olarak kullanılmıştır.